DUMITRU LOŞONŢI

RECTIFICĂRI ŞI CONTRIBUŢII ETIMOLOGICE (I)

ARŞIŢÓS ‘(despre un loc) ars de soare’ nu figurează în dicţionare. L-am întâlnit în Cheia, localitate componentă a oraşului Băile Olăneşti VL: *Pojorâta* „livadie, loc ca cum ar fi arşiţos, prea ars de soare”.

E un derivat, cu suf. *-os*, de la *arşiţă* ‘loc ars de soare’.

BĂIERÚŞ. Acest adjectiv, care înseamnă ‘(despre câini) alb pe la grumaz’, a fost comunicat din Haţeg HD: „Pricoliciul se face din copil bastard, în limba poporului = bitang, tufăriş ori de după garduri; el se face câne băeruş = alb pe la grumaḍi ori lup alb cu coadă lungă” (H XVII 103).

E un derivat, cu suf. *-uş*, de la *baier*, folosit şi în localitatea respectivă: „salbă sau baier făcută din bani de argint” (*ibidem*, 100).

Lipseşte nejustificat din dicţionare.

BĂLTĂCÓS ‘(despre un loc) cu bălţi, apătos’ (Măgoaja CJ) nu e cunoscut de dicţionare.

Provine, prin asimilarea *ă – o > ă – ă*, din **băltocós*, un derivat, cu suf. *-os*, de la *băltoáce*, pl. lui *băltóc* sau *băltoácă*.

Băltác (pl. *băltáce*), de la care s-ar explica direct, nu circulă în zonă.

BĂLTINÓS ‘(despre un loc) apătos’ (Grădiştea VL: ALR II 5059/812) nu se găseşte în dicţionare.

E un derivat, cu suf. *-os*, de la *băltină* ‘apă mocirloasă stătătoare, smârc, mlaştină’.

BĂLTUÍNĂ ‘mic şes puţin scufundat, unde stă şi apă’ (Dobra HD: ALR II 5058/105) lipseşte din dicţionare.

E o variantă a lui *băltină* (sub influenţa lui *a băltui*).

BĂLŢOŞÁT. CADE, care a întâlnit adjectivul la JIPESCU („Mai rău se cotropeşte spărtura, când o dregi cu potloage bălţoşate”), l-a definit ‘bălţit’ şi a indicat că provine din *balţ*.

În MDA e definit ‘lăbărţat’ şi lăsat cu etimologia necunoscută.

În DELR, unde trebuia să existe, nu-l găsim.

Se poate explica într-adevăr de la *balţ*, fie cu suf. *-oşát*, care s-a extras „din *gheboşat* faţă de *gheb*” şi „cu care s-au derivat: *aplecuşat = aplecat, împizmoşat < pizmă* ” (Pascu 1916, p. 97), fie din **bălţos* (< *balţ*) > **a se bălţoşa* (cu *s* substituit prin *ş*, după modelul *gras – îngrăşa*, *gros – îngroşa* etc.) > *bălţoşat*.

BĂRÓS ‘(despre un loc) băltos, mlăştinos, mocirlos’ (Simiai, srb. Sveti Mihajlo – Iugoslavia: ALR II 5059/4) nu se întâlneşte în dicţionare.

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

E un derivat, cu suf. *-os*, de la *bară* ‘baltă, mocirlă’.

BÂJLĂ ‘casă urâtă’ a fost comunicat din Chetreşti VS (vezi CHEST. II 49/174).

MDA îl dă cu etimologia necunoscută, iar DELR nu-l înregistrează.

E o variantă a lui *bujlă* = *bujdă* ‘idem’.

BÂTÓS ‘(despre fân) cu fire de ierburi înalte şi groase, beldios’ (Dobra HD: ALR II 5248/105) e un derivat, necunoscut de dicţionare, de la *bât* sau *bâtă* cu suf. *-os*.

BERIÁN. Într-o scrisoare a lui Ion Creangă către A. C. Cuza se întâlneşte forma substantivală *berian* ‘chef mare’ („Ş-atunci vom face un berian ca acela, de s-a duce vestea!”: Creangă 1996, p. 315), neinclusă în glosarul de la sfârşitul volumului.

Lipseşte din dicţionare.

E o variantă a lui *bairam* ‘idem’.

BLEOJÁT, -Ă. Acest cuvânt e dat de MDA ca adjectiv cu sensul ‘*bleojdit*[3] [= holbat]’ şi ca substantiv cu sensul ‘pălărie veche, cu marginile lăsate’.

În sursa indicată, ARH. OLT. XXI, 1942, p. 258 scrie: „*bleójată* [sic!]: pălărie veche cu marginile-n jos, bleojate. Sinonim cu şvávă”. Singurul sens care există aici e cel al lui *bleojdit*[4] ‘lăsat (în jos)’.

Dacă forma cuvântului este corectă, se poate explica din *blegoşat*, participiul verbului *a se blegoşa*, prin substituirea lui *g* cu *h* (cf. *bleahă*, *blehaucă*), urmată de dispariţia acestuia (fenomen frecvent, cf. *maala* < *mahala*, *Medinţi* < *Mehedinţi* etc.) şi sonorizarea lui *ş* (fenomen fonetic de asemenea frecvent; cf. *crâşmă* > *crâjmă*, *cuşmă* > *cujmă* etc.).

BOCĂZLÍ ‘(despre un animal lovit la picior) a şchiopăta’ (Dindeşti SM: Coman Gl, s.v.), reţinut în MDA cu etimologia necunoscută, e un împrumut din magh. *bokáz* ‘a da din călcâie’, ‘a-şi lovi călcâiele’, ‘a da din picioare’ (cf. şi Tamás E).

BOROÁCĂ, A SE BOROCÁ. Am întâlnit forma *boroácă* ‘chiciură’ şi derivatul *a se boroca* ‘a se acoperi cu chiciură’ („S-o borocat lemnele”) în Mărceşti CJ.

Nu figurează în dicţionare.

Boroácă e o variantă a lui *burácă* ‘chiciură’, cuvânt cu o mare arie de răspândire în zona Munţilor Apuseni (vezi Loşonţi 2001, p. 99).

BOTORÍ, BOTOTORÍ. Verbul *a botori* ‘a strânge, a aduna’, notat în Briheni BH, Câmp BH şi Izbuc BH („Botoreşte oile”: Teaha 1961, p. 204), nu este cunoscut de dicţionare.

Este derivat fie de la *bot* ‘grămadă (de ceva)’, viu în zonă (vezi *ibidem*, p. 203), cu suf. *-ori* (pentru care vezi Vasiliu 1989, p. 39), fie de la *bóturi*, pluralul lui *bot*, cu suf. *-i* (şi asimilarea *o – u* > *o – o*).

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

Adjectivul *bototorit* ‘adunat, strâns’ (Briheni, Criştioru de Sus BN: Teaha 1961, p. 204) este o greşeală în loc de *botorit*, care provine din participiul verbului *a botori*.

BRIZĂRĂU ‘şir de cusături (reprezentând flori) cu care se împodobeşte cămaşa la gât’ (Marginea SV: HERZ. GHER. M. I 393), cu etimologia necunoscută în MDA, e o variantă a lui *bezer* (> *bezărău, bizărău* etc.).

BUCĂŢELÚCĂ ‘bucată mică’, cuvânt necunoscut de dicţionare, e un derivat, cu suf. *-ucă,* de la *bucăţéle*, pl. lui *bucăţeá*.

L-am înregistrat în Bârsăuţa SJ: *Gârliciu* „o bucăţelucă de loc” III.

BUIÚG. Acest adverb, comunicat din Bistriţa MH cu sensul ‘de-a valma, unii peste alţii’ (vezi LRg, vol. I, p. 48), nu e cunoscut de dicţionare.

A rezultat din contaminarea sinonimului *bulúc*, care are varianta *bulúg*, cu verbul *a bui* ‘a năvăli’.

BULUZÍ. Verbul *a buluzi* ‘a îngrămădi ceva, a îmbulzi’ (Monor BN: GRg), necunoscut de dicţionare, a rezultat din contaminarea sinonimelor *a buluci* şi *a îmbulzi*.

BUMBĂLÍ. Verbul *a bumbăli* ‘(despre un obiect care cade pe ceva) a face un zgomot specific’ nu e atestat de dicţionare. L-am notat în Bologa CJ: „Aşa bumbălesc şi noaptea merele când cad pe gard, pe tablă”.

E un derivat de la **bumb*, variantă a interjecţiei *bum*. Pentru despicarea lui *m* în *mb*, vezi *cătăramă* > *cătărambă*, *cram* > *cramb*, *glumă* > *glumbă*, *holum* > *holumb* etc. (vezi Puşcariu 1994, p. 144).

CĂCĂŞÁR. Printre derivatele verbului *a se căca*, în DA se dă, din H XI 351, *căcăşár*, ca un substantiv masculin, cu precizarea că e „cuvânt de ocară”.

Îl preia MDA, care-i fabrică un plural *căcăşári* şi-l explică din „*căca* + *-ăşar*”, inventând încă un sufix inexistent în limba română.

Verificând în H, am descifrat, parţial, răspunsul corespondentului: „[...?], *Căcaşar, Mâncaiar, hirar, Curva, Putórea*, [...], *Porcu, Măgar, hoţu*”. Aşadar, e vorba de *căca-şi-ar, mânca-i-ar, fire-ar* (în grai *f* se palatalizează în *h'*, după cum se precizează la p. 349).

E adevărat că pe primul *a* este un semn ce pare căciulă a lui *ă*. Nu e căciula lui *ă*, pe care corespondentul o face altfel, nici a lui *â*, pentru că întrebuinţează litera *î*. A fost un punct, pe care apoi l-a anulat.

În consecinţă, *căcăşár* trebuie să dispară din dicţionarele viitoare.

CETIOÁRĂ ‘cetinică’ e derivat de la *cetină*, dar nu cu suf. *-oară*, cum indică MDA, ci cu suf. *-ioară* (cf. şi DEX[1,2]). Pentru dispariţia lui *n*, vezi S. Puşcariu, în DR VI 230 nota 2; Loşonţi 2000, p. 191).

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

CHEIŢĂRÓS. Adjectivul *cheiţărós* ‘(despre grâu) prin care creşte secară, fiindcă sămânţa n-a fost destul de bine aleasă; secăreţ’ (Sânmihaiu Almaşului SJ): ALR II SN I h 41/284) a fost explicat de Tamás E din *cheiţeréş* ‘idem’ (< magh. *kétszeres*), prin schimbare de sufix.

După opinia noastră, a rezultat din contaminarea lui *cheiţeréş* cu sinonimul *secărós*, atestat în punctul vecin 279 (vezi harta citată).

CHETRICEL, **PIETRICEL**. *Chetricel* se întâlneşte la M. Băcescu (1947, p. 107 ca nume a două specii de peşti: 1. ‘ghiborţ’; 2. ‘porcuşor’.

MDA îl reţine cu etimologia necunoscută.

Este literalizarea (făcută de Mihai Băcescu a) pronunţării locale, cu *p* palatalizat în *ḱ*, a formei *pietricel*, necunoscută de DLR. Aceasta pare un derivat de la *piatră* cu suf. *-icel*, dar e o variantă a lui *pietroşel*, cuvânt cunoscut şi ca nume a mai multor peşti mărunţi, printre care şi porcuşorul (< *pietros* + suf. *-el*: DLR, unde găsim şi varianta *pitrocel*).

CHIOÁREŞ (pl. *chioáreşi*) ‘saşiu’ (Lunca HD: ALRR – Trans. I h 48/351), cuvânt necunoscut de dicţionare, este un derivat, cu suf. *-eş*, de la *chior* ‘idem’, adjectiv atestat şi în puncte vecine (vezi harta citată).

CHIORLOMÁN (pl. *chiorlománi*) ‘saşiu’ (Dăbâca HD: ALRR – Trans. I h 48/431) nu e cunoscut de dicţionare.

A rezultat, prin „despicarea” lui *-r-* în *-rl-*, din **chioromán*, un derivat, cu suf. *-omán*, de la *chior* ‘idem’, atestat (şi) în puncte vecine (*ibidem*, h 48/430, 432). Pentru acest sufix, vezi *gogoman*, *grosoman* etc. (Pascu 1916, p. 340), *lotroman*, *prostoman*, megl. *ţăţuman* (Loşonţi 2000, p. 113), *moloman* (Loşonţi 2001, p. 81) etc.

CHIÓROŞ (pl. *chióroşi*) ‘saşiu’ (Prăvăleni HD, Fizeş HD: ALRR – Trans. I h 48/350, 373), cuvânt necunoscut de dicţionare, este un derivat, cu suf. *-oş*, de la *chior* ‘idem’, atestat şi în puncte vecine (vezi harta citată).

CLOCITÚRĂ. Pentru ‘grâul prin care creşte secară, grâu secăreţ’, informatorul din Măgurele BN a răspuns *clocitură* (vezi ALRR – Trans. 2046/277).

Fără îndoială că avem de-a face cu o formă coruptă din *corcitură* ‘idem’ (Voiniceni MS, Arpaşu de Jos SB, Veştem SB, Avrig SB şi Cârţişoara SB: *ibidem*, 2046/312, 423, 436-438).

COCÂRTÁŞ (pl. *cocârtáşi*) ‘om rău, îndărătnic; cârcotaş’ se găseşte într-un glosar din fostele comune Fundu Herţii BT şi Pomârla BT (vezi LRg., vol. II, p. 120).

Lipseşte din dicţionare.

E o variantă a lui *cârcotaş*, rezultată prin metateză.

CODÉLNIC ‘şovăitor’ este derivat cu suf. *-elnic*, dar nu de la *coadă*, cum indică MDA, ci de la *a se codi* (CADE, TDRG[1,3]). Cf. sinonimul *şovăielnic* < *a şovăi*.

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

CÓRDINĂ (pl. *córdini*) ‘bucată de pământ lungă şi îngustă, fâşie’ (Ocoliş AB: ALRR – Trans. 2011/326) este un derivat, necunoscut de dicţionare sau de glosare, de la *coardă*, cu suf. *-ină*.

În trecut a fost mai răspândit, după cum dovedesc urmele lăsate în toponimie: *În Córdină* (Racoviţa SB: Loşonţi–Lupea 1986–1987, p. 332), *Córdini* (Aciliu SB: ibid., ALRR – Trans. Date, p. 195) etc.

Ca şi la alte derivate (*hóghină* < *hoágă*, *hópină* < *hoápă*, *scóbină* < *scoábă*, *scóchină* < *scoácă*: Loşonţi 2000, p. 170, 180, 182), în unele regiuni accentul s-a deplasat de pe sufix.

COROIÁTIC, **COROIÉTIC**. *Coroiát* şi *coroiétic* sunt lucrate în DA în paragraful derivatelor de la *coroi*, fără alte precizări, iar în CADE şi SDLR, într-un singur articol.

Coroiétic este considerat o variantă a lui *coroiát* (CDER), un derivat de la *coroiát* cu suf. *-ic* [sic!!!] (DM, DEX[1,2]) sau de la *a se coroia* cu suf. *-tic* [sic!!!] (MDA).

Forma (corect literarizată) *coroiátic* se găseşte în SDLR.

Credem că are dreptate Pascu 1916, p. 100, care-l derivă de la *coroi* cu suf. *-atic*.

COSTORIU. Din Vidra VN a fost comunicat *costoriu* glosat „bou slab” (vezi CHEST. V 76/ 94 [fost 83]) în loc de ‘(despre un bou) slab’. Chestiunea 76 cerea să se înşire „toate numele care se dau după culoare, temperament, năravuri, lipsuri, mărime etc.: oilor, caprelor, boilor, vacilor, câinilor, măgarilor, cailor”.

În sursă cuvântul nu are accent, cum nu au nici celelalte cuvinte. Fiind adăugat ulterior sub *lateş*, sedila lui *ş* a fost interpretată ca accent. Probabil din această cauză apare în MDA accentuat la singular *costóriu*.

Redactorii dicţionarului menţin glosarea din sursă şi lasă cuvântul cu etimologia necunoscută.

Credem că se accentuează *costoríu* şi e o variantă a lui *costeliv* (< bg.), cu *l* > *r*, asimilarea *o – e* > *o – o* şi substituirea lui *v* cu *u*, sub influenţa sinonimelor *costiu* (< *coastă* + *-iu*) / *costiv* (< *coastă* + *-iv*), *uscăţiu* (< *uscat* + *-iu*) / *uscăţiv* (< *uscat* + *-iv*).

Mult mai puţin probabilă ni se pare derivarea, suf. *-iu*, de la *custoră*, variantă a lui *custură*, care are şi sensurile ‘(reg.) fierăstrău pentru scânduri’, ‘creastă de munte stâncoasă, zimţată, specifică epocii glaciare’.

COTRIHÓI ‘fân buruienos’ figurează în Paşca Gl, din Sângeorz-Băi BN.

Reţinându-l, DA apreciază că este, „poate, contaminare din *cotrenciu* + *trifoi*”.

În loc de Paşca Gl, MDA indică greşit Viciu Gl şi nu are nicio rezervă în ce priveşte etimologia: contaminare dintre *cotrenci* şi *trifoi*.

Contaminarea între aceste cuvinte nu este posibilă, pentru că ele denumesc două calităţi opuse de nutreţ: foarte rea, *cotrenciul* (‘iarbă îmbătrânită; cotoare de fân’), şi foarte bună, trifoiul. Şi apoi, de unde a apărut *h*?

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

Ne-am putea gândi la un derivat, cu suf. *-oi*, de la *cotreang*: **cotrengoi* > **cotringoi* > (cu substituirea lui *g* prin *h*, frecventă în zonă sub influenţa ucraineană, şi dispariţia ulterioară a lui *n* >) *cotrihoi*. Despre *cotreang*, *cotring* etc., vezi Loşonţi 2001, p. 51–52.

COVÂNÁT, **ZGOFÂNÁT**. Pentru fierul plugului care taie brazda pe dedesupt, brăzdar', colegul V. Bidian a notat *fiérul zgofânát* (Giurgeşti HD: ALRR – Trans. 2078/349).

Adjectivul nu figurează în DLR.

Am dori să precizăm că brăzdarul este uşor covăţit şi se ataşează la corpul plugului care face ca brazda să se răstoarne (vezi fig. 18d din *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român*, în FD V, 1963, p. 206).

După părerea noastră, *zgofânat* a rezultat prin sonorizarea grupului *sc-*, din **scofânat*, variantă cu *s-* protetic a lui **cofănat* 'covăţit', adjectiv provenit din participiul verbului **a se cofăna* 'a se covăţi, a se scovârda', un derivat de la *cofană* 'obiect (adâncit) în formă de covată, obiect covăţit'.

În nord-estul Transilvaniei şi prin Moldova, *cofană* înseamnă 'curmătură, loc ca o covată, groapă între dealuri, depresiune' (vezi Loşonţi 2000, p. 125).

Din **cofănát*, prin sonorizarea lui *f*, a rezultat varianta (**covănat* >) *covânát*, întâlnită în răspunsul *scándură covânátă* 'scândură strâmbă [= covăţită]' (Stupini SJ: ALR I 1851/283), necunoscută de dicţionare sau de glosare.

CURĂLÍT. Adjectivul, care înseamnă '(despre moşii) delimitat', este explicat în MDA din „*curea* + *-lit*" [sic!!!].

Provine din participiul verbului **a curăli* 'a măsura, a delimita', un derivat, cu suf. *-ăli*, de la *curea* 'măsură de lungime egală cu circa 16 picioare' (cf. DA, s.v.).

DODOGÚŞ 'care vorbeşte în vârful limbii, peltic' (Moftinu Mic SM: NALR – Criş. I h 75/195), necunoscut de DLR, este împrumutat din magh. *dadogós* 'gângav, bâlbâit, gângăvit'.

DOFLÁ. Verbul *a dofla* se găseşte, din Runcu Salvei BN, alături de *a îndioga*, *a înfulica*, *a sufulca*, *a sufla*, *a întabula* şi *a se căfui*, ca răspuns la întrebarea: Cum se mai zice în loc de *a mânca*? (vezi CHEST. VIII 113/27).

DLR îl dă cu sensul 'a mânca' şi etimologia necunoscută.

Ţinând seama că *a înfuleca* este atestat, în Zagra BN, localitate vecină cu Runcu Salvei, cu sensul (existent şi în Bonţida CJ, Năsal CJ etc.) 'a se îndopa şi a înghiţi pe nemestecate' (DA), că *a sufla* înseamnă şi 'a bea sau a mânca foarte repede' (DLR), că *a sufulca* ne e familiar (din partea de nord a Transilvaniei) cu acelaşi sens (neatestat de dicţionare), credem că *a dofla* înseamnă 'a mânca mult (şi repede)' şi provine din *duflă* 'dublu' (< magh. dial. *dufla* 'idem'). Cf. *dúflaş* 1. '(prin Trans.) mâncăcios; umflat, gras'; 2. '(regional) persoană care vrea să ia dublu din ceva' (< *duflă* + suf. *-aş*: DLR, s.v.).

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

DOLOÁBĂ 1. ‘scândură’; 2. ‘lemn scobit, folosit pentru împiedicarea carului’, raportat în DLR la *lodbă, loadbă*, s-ar putea explica prin contaminarea lui *dulap* (*dulab, dolap* etc.) ‘scândură lată şi groasă’ cu *lodbă* (*loabă, lobă* etc.) ‘scândură groasă făcută prin despicarea unui trunchi de copac, cioplită numai cu securea şi având diferite întrebuinţări.

DOSĂDITÚRĂ ‘(învechit, rar) maltratare, brutalizare’, explicat în DLR de la „*dosădit* + suf. *-ură*”, e derivat de la *a dosădi* cu suf. *-(i)tură*.

DÓŞTINĂ, **DOŞTÍNĂ**, **DOŞTINÓS**. *Dóştină* ‘loc ferit de soare; partea nordică a unui deal, a unui munte care nu este expusă soarelui’ figurează în CADE fără etimologie, iar în MDA şi DLR raportat la *dos*.

Precizăm că se întâlneşte şi varianta accentologică *doştínă*, în Bichigiu BN (*Şuhoíştea* „doştínă”), Suplai BN, Şendroaia BN (*Dósu Cúrţii* „câmp, o doştínă fainã”) etc.

A rezultat, prin sincoparea lui *i* neaccentuat şi reducerea grupului *sş* la *ş*, din **dosiştínă*, un derivat de la *dosişte*, cu suf. *-ină*: **dosiştínă* > **dosştínă* > *doştínă* > (prin mutarea accentului) *dóştină*. Cf. infra *oveştínă*.

Adjectivul *doştinós* ‘(despre un loc) de dos, de doştină’ nu e cunoscut de DLR. L-am întâlnit în mai multe localităţi transilvănene: Curpeni AB (*Dósu lui Adám* „teren mai doştinos”), Lita CJ (*Dósu Dănésii* „pantă cam în dos” I, „loc deluros, cam doştinos” II: TTRT – *Valea Hăşdăţii* 51), Maşca CJ (*Dóştina* „loc de dos, îndosit, doştinos” I: TTRT – *Valea Ierii* 65), Ocolişel CJ (*Dóştina* „loc mai doştinos” I: *ibidem*) etc.

DRUGÓI este o formă stâlcită a cuvântului *drăcói*, absentă din DLR, întâlnită într-un descântec: „Pe urcoi şi pe drugoi I-oi duşe-n munţî Sânai” (DLR s.v. *urcoi*).

Într-un alt citat reprodus în acelaşi loc, cuvântul apare corect: „Pe urcoi Şi pe drăcoi I-oi duce-n munţii Sinaiului”.

DUDULÁTIC ‘(mai ales despre copii) fără minte, fără judecată’ se găseşte într-un glosar din fostele comune Fundu Herţii BT şi Pomârla BT (vezi LRg., vol. II, p. 120).

În MDA are menţiunea „etimologie necunoscută”, iar în DLR este raportat la *duduit*[2] ‘(prin nord-vestul Munteniei) repezit, zăpăcit, uituc’ (< *a dudui*).

Se poate explica prin substituirea segmentului fonetic *-ean* cu suf. *-atic* (< *-atec*), din *dudulean*, care trebuie să fi avut sau mai are în Bucovina şi în unele părţi ale Moldovei şi sensul ‘(om) prost’, la fel ca baza *dudă*[2] (vezi DLR, s.v.).

DULUÍ. Forma verbală *a dului* a fost comunicată din Curăţele BH („ Vinerea nu se lucră cu lâna oilor, că pchere. Şi să nu dai cu maiul (lemnul cu care se lă hainele) că duluieşte sau mai bine zis dudăneşte (prosteşte) din cap” [sic]: CHEST. V 170/27).

Lipseşte nejustificat din MDA, DLR.

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

Este o variantă a lui *a dili* ‘a înnebuni (vezi DLR), a se prosti’, ‘(aici, despre oaie, neatestat) a căpia’, cu substituirea sufixului *-i* cu *-ui*, fenomen frecvent, şi apoi asimilarea *i – u* > *u – u*.

DUMB ‘tobă’ se găseşte în DLR dintr-un glosar din fostul raion Rădăuţi, cu etimologia necunoscută.

Provine din interjecţia **dum* ‘bum’, cu *m* despicat în *mb*, ca în *chilomb, cramb, hadâmb, holumb, tărâmb, ţânterimb* etc. (vezi Puşcariu 1994, p. 144).

FĂCHIÚŢĂ nu este o variantă a lui *făcliuţă*, cum se indică în MDA, ci un diminutiv al lui *fáchie* 1. ‘faclă’; 2. ‘s p e c. (în Mold., Bucov. şi Ţara Oaşului) făclie făcută dintr-un mănunchi de aşchii lungi, de obicei de brad, unse cu răşină sau alt combustibil şi întrebuinţate cu deosebire la pescuit noaptea’ (DA).

FÂLFÁRE, **VÂRFÁRIE**, **VÂRVĂRÁT**. *Vârfárie* (pl. *vârfắrii*) ‘(prin sud-vestul Olt.; de obicei la pl.) creangă, ramură de copac’ („Mai pune vreo două vârfării pe foc să nu se stingă”: Boceanu Gl) este explicat în DLR de la „*vârf* + suf. *-arie*”.

Un asemenea sufix nu există şi articolul trebuie eliminat din dicţionarele viitoare.

Tot în DLR, *vârfárie* (pl. *vârfắrii*) figurează şi corect, ca variantă a lui *vârfáre*, din două glosare regionale, unul din Boureni DJ, altul din Brabeţi DJ, Dăbuleni DJ şi Mârşani DJ.

Vârfarie s-a născut din *vârfáre*, ca şi *aşchie* din *aşche* < lat. *ascla* < *astula*, *unghie* din *unghe* < lat. *ungla* < *ungula* etc.

Vârfáre mai are şi varianta *fâlfáre* (pl. *fâlfắri*) ‘vreasc, gatej, surcea’ (Jitia VN: ALRR – Munt. Dobr. II h 208/724), necunoscută de DLR, greşit lucrată în DGDS ca variantă a lui *vurvoare* ‘vâlvătaie, vâlvoare’.

În DLR s-a reţinut adj. *vârvărát* dintr-un text existent în Costin GB, vol. I („Aproape de rai, / Acolo va fi un măr / A lui Sfântu Petru; / E de vâr vârvărat, / De poale împolat”) cu sensul ‘(despre pomi) încărcat de fructe la vârf’. În ce priveşte etimologia, s-a indicat că provine „de la *vârf*’.

Vârvărat e un derivat, cu suf. *-at*, de la *vârváre* (pl. *vârvắri*), variantă a lui *vârfáre*.

FISCUŞÉSC, FIŞCUŞESC. Adjectivul *fiscuşésc* ‘fiscal’ e dat în MDA cu etimologia necunoscută.

Provine, prin disimilarea *ş – ş* > *s – ş*, din *fişcuşésc* ‘idem’, un derivat, cu suf. *-esc*, de la *fişcuş* < magh. *fiskus* ‘fisc’. Cf. şi Tamás E.

GĂVĂNÁŞ e lucrat în MDA cu 14 [sic!] sensuri însemnând ‘găvan (mic)’ şi cu al 15-lea însemnând ‘magazie pentru păstrarea cerealelor’.

Aici s-au amestecat sensurile a două cuvinte. *Găvănaş* ‘găvan (mic)’ e un derivat, cu suf. *-aş*, de la *găvan*, iar *găvănaş* ‘magazie pentru păstrarea cerealelor’ trebuia dată ca variantă a lui *găbănaş* ‘idem’ (< magh. *gabonas*).

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

GÂLGÂITÚRĂ ‘gâlgâire’ e derivat cu suf. *-(i)tură*, dar nu de la *gâlgâit*, cum indică MDA, ci de la verbul *a gâlgâi*.

GOZURÍ. Verbul *a gozuri* ‘(despre câini) a căuta de mâncare prin gozuri’ (Ciubăncuţa CJ) nu e cunoscut de dicţionare.

E un derivat de la *gozuri*, pl. lui *goz*, cu suf. verbal *-i*.

HABARÍC 1. ‘tencuială’; 2. ‘mortar’ (Sebiş BH: CHEST II 128/394), cu etimologia necunoscută în MDA, e un împrumut din magh. *habarék* ‘apă noroioasă, apă cu noroi’.

HILÍNTĂ, HILÍNŢĂ. *Hilinţă* ‘scrânciob’ e inserat în DA, din Pompiliu 1887, p. 1011, şi de aici e preluat de MDA. Niciunul dintre aceste dicţionare nu-i dă etimologia.

Forma *hilínţă* e greşită. În sursă e *hilintă*.

Provine din magh. dial. *hilinta* (vezi şi Tamás E, s.v. *hintă*).

HINISIT. Forma adjectivală *hinisit* ‘amărât, «debilitat», fără faţă’ a fost comunicată din Haţeg HD („E hinisit săracul. L-am văzut, dar era aşa de hinisit că era să nu-l cunosc”: Todoran Gl).

MDA o inserează cu etimologia necunoscută.

Fără îndoială e literalizarea fonetismului [hińisít], care, literarizat, devine *himisit*, participiul, devenit adjectiv, al variantei verbale *a himisi* a verbului *a hămesi* ‘a slăbi’, cunoscută de DA şi MDA.

HIŢÁ, IŢÁ. Verbul *a hiţa*, cu varianta *a iţa*, se găseşte în Ciauşanu Gl, s.v. cu următoarea explicaţie: „*Hiţá din picioare* = Se lăsá când pe-un picior când pe altul (ca la războiul de ţesut)”.

În MDA e definit ‘a se sprijini când pe un picior când pe altul’ şi lăsat cu etimologia necunoscută.

Provine din interjecţia *hắţa*, care ‘exprimă o mişcare ritmică, legănată sau întreruptă’ (MDA).

HOLBOCÁ. Alexandru Philippide (1894, p. 231) îl consideră pe *a holboca* un derivat cu suf. *-oc* de la *a holba* („*holbóca* [sic!] – *holbez*, *lăptóc – lapte*, *mânzóc – mânz*...”).

În MDA e dat cu etimologia necunoscută.

A rezultat din contaminarea sinonimelor *a (se) holba* şi *a bolboca*, variantă a lui *a bulbuca*.

HOLPĂÍ ‘(mai ales despre porci, dar ironic şi despre oameni) a mânca pe fugă şi zgomotos, a sorbi lapte, zeamă etc.’ se întâlneşte într-un glosar din Deda MS („Auzi cum *holpăie*”: MCD, p. 176).

E o variantă, necunoscută de dicţionare, a lui *a horpăi*.

HOPÓI, HOPÓŃ, VOPÓI, VOPÓŃ. *Vopoń* ‘ploaie mare’, cu var. *hopoń* ‘idem’ se găseşte în Densusianu 1915, p. 340.

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

DLR îl dă în forma fonetică din sursă, cu accentul necunoscut, raportându-l la *vop* ‘(Ban. şi prin Trans.) val’.

Cuvântul trebuia dat în forma literarizată *vopói* (*hopói*), pentru că Ţara Haţegului se găseşte în aria în care suf. *-oń* (< lat. *-oneus*) încă se păstrează. În celelalte arii a evoluat la *-oi̯*.

Vopoi e un derivat, cu suf. augmentativ *-oi*, de la *vop*.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

ALR I = Material adunat de Sever Pop pentru *Atlasul lingvistic român*, partea I.

ALR II = Material adunat de Emil Petrovici pentru *Atlasul lingvistic român*, partea a II-a.

ALR II SN = *Atlasul lingvistic român* [II], serie nouă, vol. I–VII, Editura Academiei R.P.R./R.S.R., [Bucureşti,] 1956–1972.

ALRR – Munt. Dobr. = Teofil Teaha, Mihai Conţiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*, vol. II, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1996.

ALRR – Trans. = Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loşonţi, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania, vol.* I–IV, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992–2006.

ALRR – Trans. Date = Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loşonţi, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*. *Date despre localităţi şi informatori*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992.

Băcescu 1947 = Mihai Băcescu, *Peştii, aşa cum îi vede ţăranul pescar român.* Studiu etnozoologic, zoogeografic şi bioeconomic, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1947 (Institutul de Cercetări piscicole al României. Monografia nr. 3, 1946).

Boceanu Gl = Ion Boceanu, *Glosar de cuvinte din judeţul Mehedinţi*, Bucureşti, 1913 (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II. Tom. XXXV. Memoriile Secţiunii literare).

CADE = *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”.* Partea I: *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*, de I.-Aurel Candrea, […,]Editura Cartea Românească, Bucureşti, [1931].

CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Editura Saeculum I. O., Bucureşti, 2001.

CHEST. II = Răspunsuri la *Chestionarul II. Casa*, Sibiu, 1926 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localităţii).

CHEST. V = Răspunsuri la *Chestionarul V. Stâna, păstoritul şi prepararea laptelui*, Cluj, 1931 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localităţii).

CHEST. VIII = Răspunsuri la *Chestionarul VIII. Mâncări şi băuturi*, Cluj, 1937 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localităţii.)

Ciauşanu Gl = G. F. Ciauşanu, *Glosar de cuvinte din judeţul Vâlcea*, Bucureşti, Regia M. O., Imprimeria Naţională, 1931 (Academia Română. Memoriile Secţiunii literare. Seria III. Tomul V. Mem. 6).

Coman Gl = Petre Coman, *Glosar dialectal*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, 1939 (Academia Română. Memoriile Secţiunii literare. Seria III. Tomul IX. Mem. 5).

ConvLit. = „Convorbiri literare”, Iaşi, apoi Bucureşti, I, 1867–1868 şi urm.

Costin GB I = Lucian Costin, *Graiul bănăţean* (*Studii şi cercetări*), vol. I, Institutul de Arte Grafice „Cartea Românească”, Timişoara, 1926.

Creangă 1996 = Ion Creangă, *Opere*. Ediţie de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş. Ediţia a II-a, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996.

DA = *Dicţionarul limbii române* [publicat de Academia Română, sub redacţia lui Sextil Puşcariu], Bucureşti, 1913–1949.

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

DELR = *Dicţionarul etimologic al limbii române* (DELR). Volumul I, *A–B*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011.

Densusianu 1915 = Ovid Densusianu, *Graiul din Ţara Haţegului*, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, Bucureşti, 1915.

DEX[1, 2] = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei Române, [Bucureşti], 1975; ediţia a II-a, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996.

DGDS = Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha. Coordonator: Maria Marin, *Dicţionarul graiurilor dacoromâne sudice*, vol. I–III, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2009–2011.

DLR = *Dicţionarul limbii române*, serie nouă [publicat de Academia Română], Bucureşti, 1965 şi urm.

DM = *Dicţionarul limbii române moderne*, [Bucureşti], Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1958.

DR = „Dacoromania". Buletinul Muzeului Limbei Române, Cluj, I–XI, 1920–1948.

FD = „Fonetică şi dialectologie", Bucureşti, I, 1958 şi urm.

GRg = V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, Editura Academiei Române, Bucureşti, [1961].

H I–XVIII = Răspunsuri la *Chestionarul lingvistic* al lui B.P. Hasdeu (manuscris legat în 18 volume. Cifra romană indică volumul manuscrisului, cea arabă localitatea anchetată).

Loşonţi 2000 = Dumitru Loşonţi, *Toponime româneşti care descriu forme de relief*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2000.

Loşonţi 2001 = Dumitru Loşonţi, *Soluţii şi sugestii etimologice*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001.

Loşonţi–Lupea 1986–1987 = D. Loşonţi, C. Lupea, *Toponimia localităţii Racoviţa (jud. Sibiu)*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", A. Lingvistică, XXXI, 1986–1987. p. 329–343.

LRg I, II = *Lexic regional*, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1960; vol. II, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967.

MCD = *Materiale şi cercetări dialectale*, I, Editura Academiei R.P.R., [Bucureşti,] 1960.

MDA = *Micul dicţionar academic*, vol. I–IV, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001–2003.

NALR – Criş. = Ionel Stan, Dorin Uriţescu, *Noul Atlas lingvistic român. Crişana*, vol. I, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1996; vol. II, Editura Academiei Române–Editura Clusium, Bucureşti–Cluj-Napoca, 2003.

Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Librăriile Socec & Co, C.Sfetea, Pavel Suru, Bucureşti–Leipzig–Viena, 1916 (Ediţiunea Academiei Române).

Paşca Gl = Ştefan Paşca, *Glosar dialectal alcătuit după material lexical cules de corespondenţi din diferite regiuni*, Cultura Naţională, Bucureşti, 1928 (Academia Română. Memoriile Secţiunii literare. Seria III. Tom. IV. Mem. 3).

Philippide 1894 = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române. Principii de istoria limbii*, Librăria Fraţii Şaraga, Iaşi, 1894.

Puşcariu 1994 = Sextil Puşcariu, *Limba română*, vol. II. *Rostirea*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1994.

SDLR = August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti*, Institutu de Arte Grafice „Presa Bună", Iaşi, 1939.

Pompiliu 1887 = M. Pompiliu, *Graiul românesc din Biharia*, în ConvLit, XX, 1887, nr. 12, p. 993–1022.

Tamás E = Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*, Akadémiai Kiadó, Budapesta, 1966.

TDRG[1, 3] = H. Tiktin, *Dicţionar român-german*, vol. I–III, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1903–1925; 3., überarbeiteetund ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder, vol. I–III, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2000, 2003, 2005.

Teaha 1961 = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crişului Negru*, Editura Academiei R.P.R., [Bucureşti], [1961].

Todoran Gl = Romulus Todoran, *Mic glosar dialectal alcătuit după două manuscrise din Biblioteca Centrală de la Blaj din 1887*, Cartea Românească, Cluj, 1949.

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)

TTRT – *Valea Hăşdăţii* = Dumitru Loşonţi, Sabin Vlad, *Tezaurul toponimic al României. Transilvania. Valea Hăşdăţii*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2006.
TTRT – *Valea Ierii* = Dumitru Loşonţi, Sabin Vlad, *Tezaurul toponimic al României. Transilvania. Valea Ierii*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2010.
Vasiliu 1989 = Laura Vasiliu, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. III. *Sufixele*, 1. *Derivarea verbală*, Editura Academiei R.S.R., [Bucureşti], 1989.
Viciu Gl = = Alexiu Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*, Bucureşti, 1906 (extras din „Analele Academiei Române". Seria II. Tom. XXIX. Memoriile Secţiunii literare).

ABREVIERI

adj. = adjectiv; bg. = bulgar(ă); Bucov. = Bucovina; cf. = (lat.) *confer* 'compară'; magh. = maghiar(ă); Mold. = Moldova: Olt. = Oltenia; p. = pagină; pl. = plural; reg. = regional; suf. = sufix; şi urm. = şi următorii, următoarele; Trans. = Transilvania.

SIMBOLURILE PENTRU JUDEŢE

AB = Alba; BH = Bihor; BN = Bistriţa-Năsăud; BT = Botoşani; CJ = Cluj; DJ = Dolj; HD = Hunedoara; MH= Mehedinţi; MS= Mureş; SB= Sibiu; SJ = Sălaj; SM = Satu Mare; SV = Suceava; VL = Vâlcea; VN = Vrancea; VS = Vaslui.

Când ne referim la materialul încă nepublicat adunat pentru atlase, după sigla fiecăruia urmează numărul întrebării din chestionarul respectiv (ALR I, ALR II, ALRR, NALR), despărţit prin bară oblică de numărul (numerele) cartografic(e) al(e) localităţii (localităţilor) anchetate.

În cazul unor cuvinte sau sensuri menţionate după DA, DLR ori MDA, am indicat şi sursele de unde aceste dicţionare le extrag, utilizând abrevierile lor.

Prin I, II etc. sunt notaţi informatorii principali dintr-o localitate.

ETYMOLOGICAL RECTIFICATIONS AND CONTRIBUTIONS (I)
(*Abstract*)

The article discusses a series of regional words from the etymological point of view. Some of them are not registered by dictionaries (*arşiţos* '(about a place) burned by the sun', *băieruş* '(about dogs) white- necked', *băltăcos* '(about a place) watery', *băltinos* 'idem', *berian* 'big party', *boroacă* 'frost' etc.) others have an unknown etymology (*bâjlă* 'ugly house', *a bocăzli* 'to limp', *brizărău* 'succession of sewing (representing flowers) decorating the collar of a shirt', *costoriu* '(about oxen) thin', *a dofla* 'to eat much and quickly', etc.), not accurately explained (*bălţoşat* 'out of shape, hanging loosely', *doştină* 'the northern part of a hill or mountain', etc.) or wrongly explained by the scientific studies (*cheiţăros* '(about wheat) mixed with rye', *chetricel* 1. 'small perch', 2. 'gudgeon', *cotrihoi* 'weedy hay', *dudulatic* '(especially about children) lacking good sense, unwise'; *făchiuţă* diminutive of *fáche* 'torch', etc.).

Cuvinte-cheie: *etimologii, Dicţionarul limbii române, Micul dicţionar academic*.
Keywords: *etymologies, Romanian Language Dictionary, Small Academic Dictionary*.

Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu"
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21

BDD-V660 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:23:15 UTC)